

مقاله اصلی

روند گرایش به موضوع طب مکمل و جایگزین در پایان نامه‌های دانشگاه علوم پزشکی مشهد (۱۳۸۰-۱۳۹۵)

تاریخ دریافت: ۹۷/۰۷/۰۵ - تاریخ پذیرش: ۹۸/۰۸/۱۸

خلاصه

مقدمه

گرایش به تحقیق در زمینه طب سنتی /مکمل/ جایگزین، حاصل تمایل متخصصین سلامت به خلق شواهد علمی در این زمینه و تبدیل تجربیات، به شواهد حاصل از آزمایش‌ها و تحقیقات علمی است. پایان نامه‌های ثبت و دفاع شده می‌تواند روند علاقمندی دانشجویان و اساتید حوزه‌های مختلف تخصصی را به حیطه طب مکمل نشان دهند. لذا این تحقیق با هدف ارزیابی روند گرایش موضوعی پایان نامه‌ها با موضوع طب سنتی /مکمل/ جایگزین (به عنوان نمادی از جهت گیری کلی تحقیقات) انجام گرفت.

روش کار

این مطالعه از نوع توصیفی مقطعی می‌باشد که با مراجعه به نرم افزار جامع کتابخانه و بخش پایان نامه‌های کتابخانه از مجموع کل ۷۸۵۸ عنوان پایان نامه دانشگاه علوم پزشکی مشهد ۴۱۸ عنوان آن مربوط به طب سنتی /مکمل/ جایگزین بود که استخراج و مورد بررسی قرار گرفت یعنی به ازای هر ۱۹ عنوان پایان نامه یک عنوان پایان نامه مربوط به طب سنتی /مکمل/ جایگزین بود و این پایان نامه‌ها مورد مطالعه قرار گرفتند.

نتایج

در این بررسی رشد پایان نامه‌ها با موضوع طب سنتی کاملاً مشهود است به این صورت که تعداد کل پایان نامه‌ها در سال ۱۳۸۰ با ۴۵۸ عنوان با رشد ۲۳/۵۳٪ به ۵۹۹ عنوان در سال ۱۳۹۵ رسیده است که در این مقایسه رشد تعداد پایان نامه‌های طب سنتی /مکمل/ جایگزین از ۲۴ عنوان در سال ۱۳۸۰ به ۴۳ عنوان در سال ۱۳۹۵ رسیده یعنی با رشد ۷۹/۱۶٪ بین سال اول و آخر بررسی مواجه بوده است.

نتیجه گیری

با وجود رشد خوب پایان نامه‌ها در زمینه طب سنتی /مکمل/ جایگزین طی سال‌های اخیر ولی هنوز در مقایسه با تعداد کل پایان نامه‌ها جایگاه مطلوبی ندارد. با ارائه سیاست‌های تشویقی و اطلاع رسانی می‌توان گرایش به این زمینه موضوعی را در میان پایان نامه‌های دانشگاه علوم پزشکی ارتقاء داد.

کلمات کلیدی

پایان نامه دانشگاهی، طب مکمل، طب جایگزین، طب سنتی
پی نوشت: این مطالعه فاقد تضاد منافع می‌باشد.

حمیدرضا بهرامی طاقانکی^۱

محسن شیرازی مهرآباد^۲

محمد رضا عباسی گراوند^۳

محمد رضا نورس^{۴*}

۱- دانشیار گروه طب چینی، دانشکده طب ایرانی و مکمل، دانشگاه علوم پزشکی مشهد، مشهد، ایران

۲- کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش شناسی، دانشکده علوم پیراپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی مشهد.

۳- دانشجوی پزشکی دانشکده پزشکی مشهد، دانشگاه علوم پزشکی مشهد، مشهد، ایران

۴- ستادیار گروه طب ایرانی، دانشکده طب ایرانی و مکمل، دانشگاه علوم پزشکی مشهد، مشهد، ایران

* گروه طب ایرانی، دانشکده طب ایرانی و مکمل، دانشگاه علوم پزشکی مشهد، مشهد، ایران

تلفن: ۰۹۱۵۱۶۵۰۴۱۰

Email: norasmr@mums.ac.ir

مقدمه

اهمیت پرداختن به تحقیقاتی با موضوع طب سنتی / مکمل و جایگزین با نگاهی به اثربخشی این حوزه در سطح جهان و کشورهای در حال توسعه مشخص می‌گردد. استفاده روز افزون طب سنتی در سطح جهان مشهود است به طور مثال چین ۴۰٪ خدمات سلامت خود را و در شیلی ۷۱٪ و کلمبیا ۴۰٪ جمعیت آن از این خدمات طب سنتی استفاده می‌کنند (۱).

بر طبق گزارشات دولتی و غیر دولتی میزان استفاده مردم از طب مکمل در کشورهای توسعه یافته به این صورت بوده است: ۴۶٪ از مردم در استرالیا، ۴۹٪ در فرانسه و ۷۰٪ در کانادا از طب مکمل استفاده می‌کنند (۱).

بررسی روند گرایش به این حیطه طبی در دنیا به صورت‌های مختلفی انجام می‌شود، تا با استفاده از نتایج آن ارزیابی واقعی از این گرایش‌ها به مراجع تصمیم گیرنده در حوزه بهداشت و درمان ارائه شود. بررسی مقالات چاپ شده در یک دوره زمانی، طرح‌ها و پایان نامه‌های انجام شده، تعداد پزشکان دوره دیده، تعداد بیماران مراجعه کننده به این مراکز و داروخانه‌های طب سنتی و مکمل از نمونه شاخص‌های ارزیابی در دنیا هستند.

برای نمونه درصد مقالات حوزه طب مکمل در پایگاه مدلاین طی سال‌های ۱۳۶۶ تا ۱۳۹۶ تنها ۰/۴٪ بوده است. ولی در تحقیقی دیگر میزان مقالات طب جایگزین در فاصله سال‌های ۱۹۹۲ تا ۱۹۹۷، تنها ۹۶ مقاله در پایگاه مزبور ثبت شده است که عمده آنها به بررسی نظرات پزشکان یا بیماران اختصاص داشته است. در تحقیق ملی در آمریکا نشان می‌دهد که میزان استفاده از درمان جایگزین، از ۳۴٪ در سال ۱۹۹۰ به ۴۲٪ در سال ۱۹۹۷ افزایش یافته است (۱-۷). فقدان اطلاعات و هدایت‌های مبتنی بر شواهد مانع پیشرفت قانون گذاری و صدور مجوز برای روش‌های طب سنتی / مکمل / جایگزین شده و عدم پیشرفت سیستم‌های آن را به طور گسترده به همراه داشته است (۲).

باتوجه به استراتژی طب سنتی سازمان بهداشت جهانی در خصوص ضرورت توجه به طب سنتی / مکمل / جایگزین و روند

رو به رشد استفاده از این مقوله نیاز به تولید شواهد علمی توسط متخصصین سلامت را نوید می‌دهد (۳).

طب مکمل و جایگزین به کلیه روش‌های درمانی غیر متعارف که توسط سازمان جهانی بهداشت پذیرفته شده است اطلاق می‌شود. پایان نامه‌های ثبت و دفاع شده از مستندات علمی با ارزش در دانشگاه هستند که می‌تواند روند علاقه مندی دانشجویان و اساتید حوزه‌های مختلف تخصصی را به حیطه طب مکمل نشان دهد. در این طرح تلاش شده تا با بررسی پایان نامه‌ها در یک دوره ۱۵ ساله، روند گرایش موضوعی پایان نامه‌ها به طب سنتی / مکمل / جایگزین در دانشگاه علوم پزشکی مشهد مورد بررسی قرار گیرد.

هدف اصلی: ارزیابی روند گرایش موضوعی پایان نامه‌های با موضوع طب سنتی / مکمل / جایگزین (به عنوان نمادی از جهت گیری کلی تحقیقات)

سوال اصلی تحقیق: آیا روند گرایش موضوعی پایان نامه‌های با موضوع طب سنتی / مکمل / جایگزین در دوره زمانی سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۵ شمسی تغییری داشته است؟

روش کار

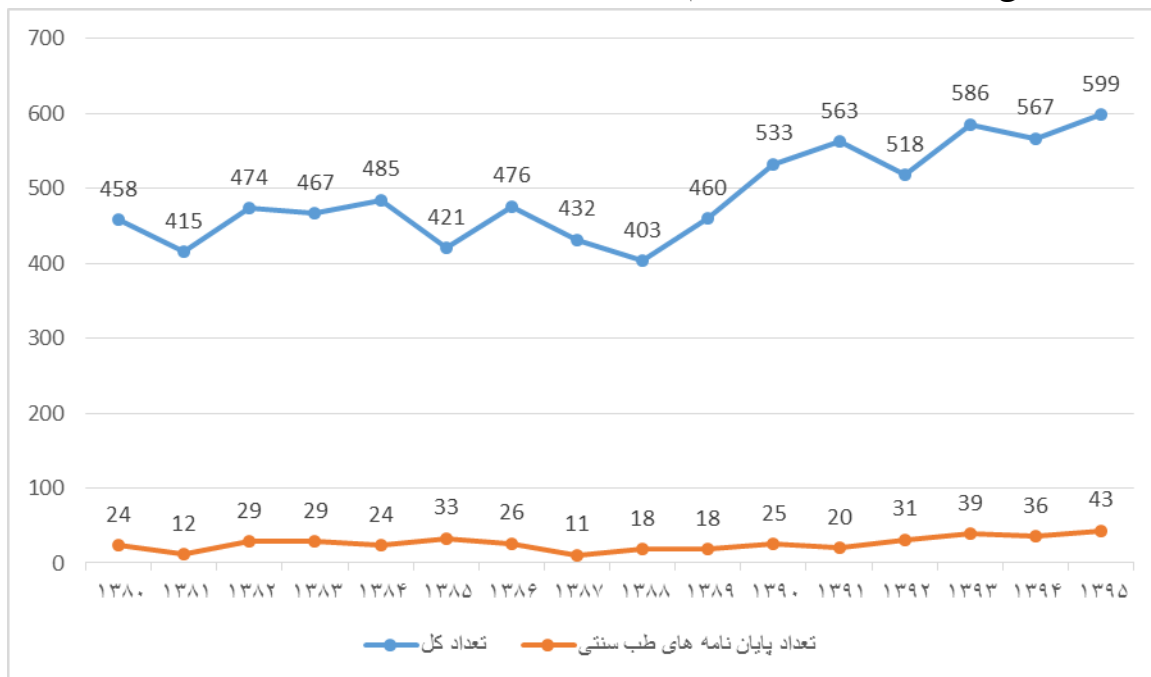
مطالعه حاضر از نوع توصیفی مقطعی می‌باشد. جامعه آماری آن، پایان نامه‌های کتابخانه‌های دانشکده‌های دانشگاه علوم پزشکی مشهد شامل: پزشکی، پیراپزشکی، دندان پزشکی، داروسازی، پرستاری و مامائی، بهداشت می‌باشد. جامعه آماری شامل تمام پایان نامه‌های خاتمه یافته در مدت زمانی مذکور که در ارتباط با طب سنتی / مکمل / جایگزین باشند، تحت بررسی قرار گرفت. معیار ورود به مطالعه با مراجعه به نرم افزار جامع کتابخانه و بخش پایان نامه‌ها در کتابخانه دانشکده‌های علوم پزشکی مزبور و با استفاده از بانک‌های اطلاعاتی موجود، لیست پایان نامه‌ها، عنوان و شماره کلیه پایان نامه‌هایی که در زمینه طب سنتی / مکمل / جایگزین موجود بود، به همراه تعداد مجموع پایان نامه‌ها در هر سال تحصیلی استخراج گردید. از هر پایان نامه، اطلاعاتی شامل سال تحصیلی ارائه، مقطع تحصیلی ارائه کننده، رشته دانشجوی و استاد راهنما و مشاوره تخصصی، نوع مطالعه، بالینی یا غیربالینی و

مشهد در دانشکده‌های پرستاری، پزشکی، داروسازی، دندان پزشکی، بهداشت، پیراپزشکی انجام شده است. از این مجموع تعداد ۴۱۸ عنوان آن در زمینه طب سنتی/مکمل/ جایگزین بوده است (یعنی به ازای هر ۱۸/۷۹ پایان نامه یک پایان نامه با موضوع مورد بررسی)

فیلد طب سنتی / مکمل / جایگزین استفاده شده، نمره و سطح علمی دفاع پایان نامه، ارائه مقاله اخذ گردید. با استفاده از روش‌های آماری تجزیه و تحلیل مورد مطالعه توصیفی مقطعی در ۶ نمودار و جدول قرار گرفتند.

نتایج

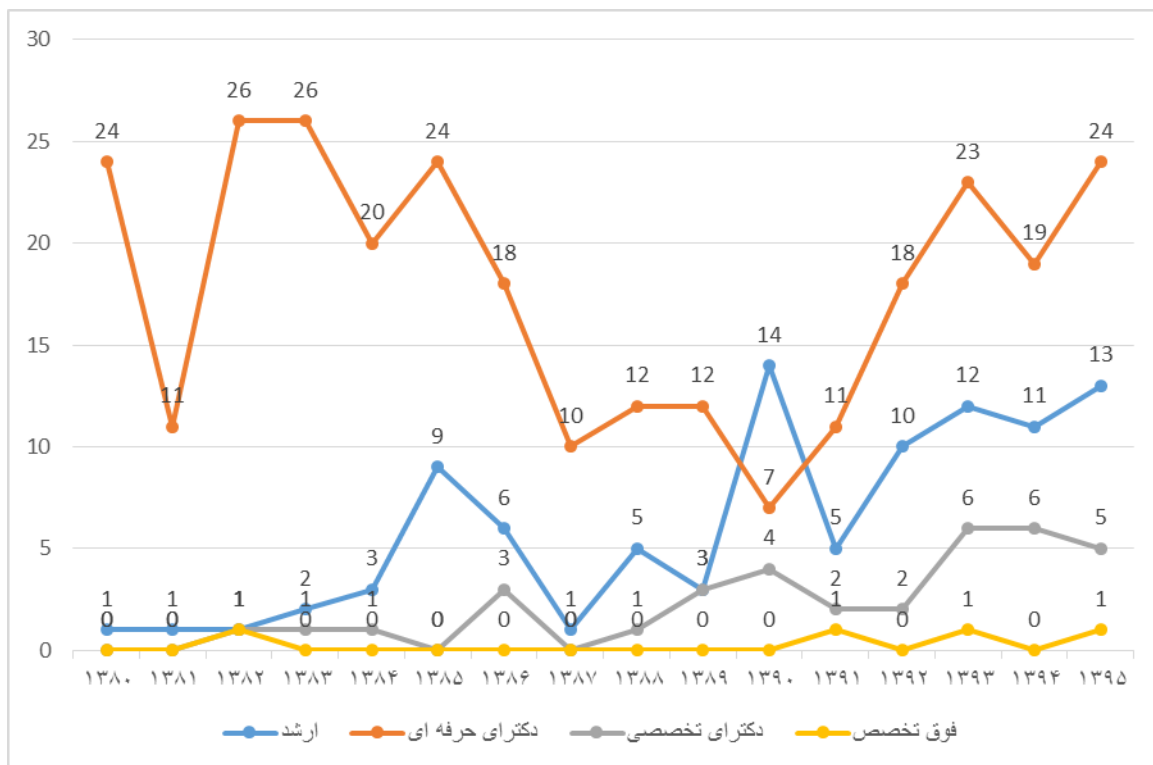
در فاصله زمانی بین سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۵ تعداد ۷۸۵۸ عنوان پایان نامه مقاطع تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی

نمودار ۱ - تعداد کل پایان نامه‌ها در مقایسه با پایان نامه‌های طب سنتی/مکمل/جایگزین به تفکیک سال

است و از تعداد ۲۴ عنوان در سال ۱۳۸۰ به ۴۳ مورد در سال ۱۳۹۵ رشد یافته است.

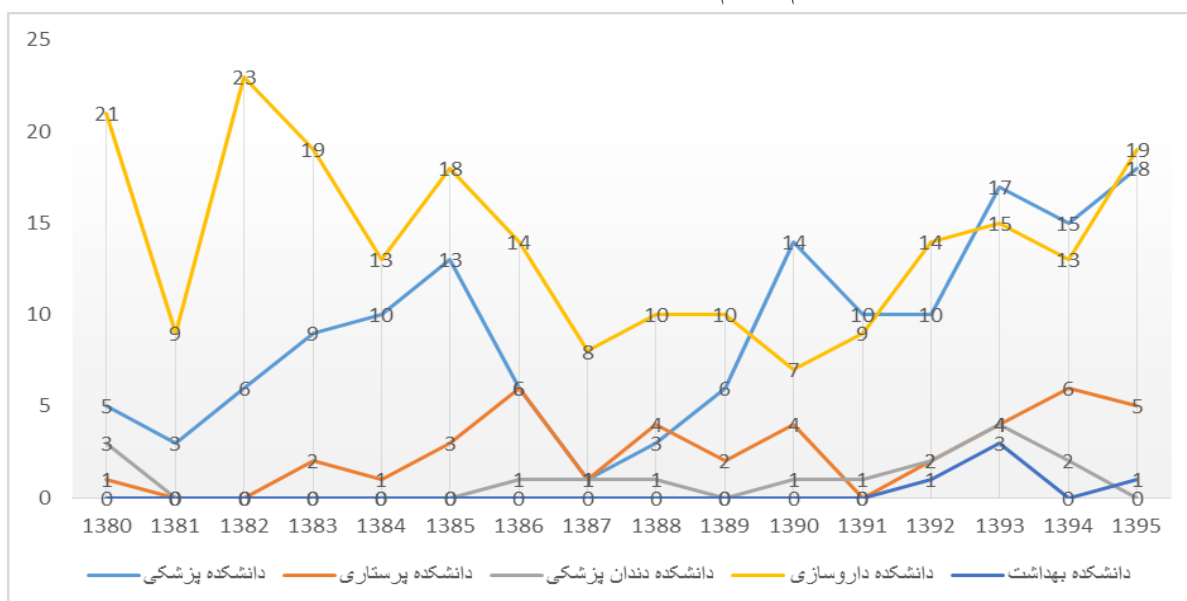
بر طبق نمودار ۱ با روند رشد تعداد پایان نامه‌ها در دانشگاه علوم پزشکی مشهد بین سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۵ تعداد پایان نامه‌ها با موضوعات طب سنتی و مکمل نیز رشد صعودی داشته

نمودار ۲- تعداد پایان نامه‌ها بر اساس مقطع تحصیلی در هر سال

گرفتند. در مقایسه میزان پایان نامه‌های سال اول نسبت به سال آخر مورد بررسی بجز مقطع دکترای حرفه‌ای که در این دو سال تعداد ۲۴ عنوان پایان نامه انجام شده، سایر مقاطع رشد تعداد پایان نامه را در سال آخر نشان می‌دهد.

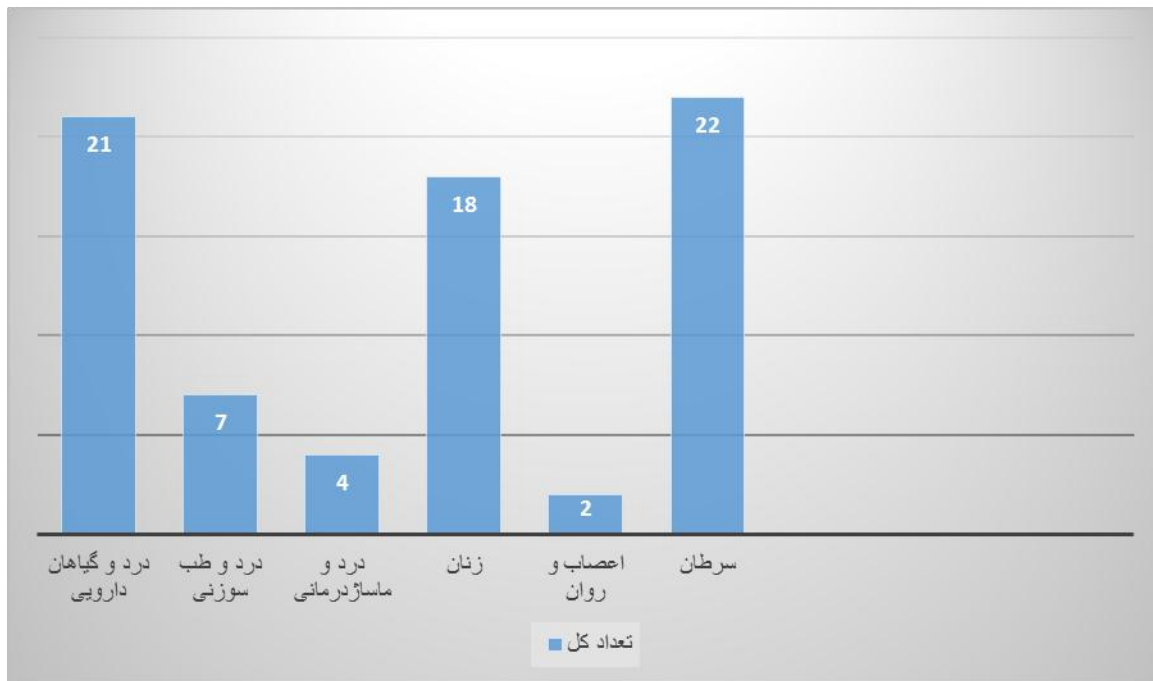
مطابق نمودار ۲ در خصوص پایان نامه‌ها بر اساس مقاطع تحصیلی، بیشترین پایان نامه مربوط به مقطع دکترای حرفه‌ای با ۲۸۵ عنوان و کمترین آن نیز با ۴ عنوان پایان نامه مربوط به مقطع فوق تخصص بوده است. در این میان مقطع ارشد و دکترای تخصصی با ۹۴ و ۳۵ عنوان پایان نامه در رده دوم و سوم قرار

نمودار ۳- تعداد پایان نامه‌های دانشکده‌ها در موضوع طب سنتی بر اساس سال

در دانشکده‌های پزشکی و پرستاری رشد تعداد پایان نامه‌ها را شاهد هستیم ولی در دانشکده‌های دندان پزشکی، داروسازی و بهداشت رشد چندانی مشاهده نمی‌شود.

در نمودار ۳ روند تغییرات تعداد پایان نامه‌های مربوط به طب سنتی/مکمل/جایگزین در سال‌های مختلف را در دانشکده‌های دانشگاه علوم پزشکی نشان می‌دهد. بر این اساس

نمودار ۴ - تعداد پایان نامه‌ها با موضوعات خاص

گیاهان دارویی را نشان می‌دهد. که در این بین ۲۲ عنوان به سرطان و تنها ۲ عنوان به اعصاب و روان مربوط می‌شود.

در نمودار ۴ تعداد پایان نامه‌های طب سنتی/مکمل/جایگزین در شش موضوع خاص سرطان، اعصاب و روان، زنان، درد و ماساژ درمانی، درد و طب سوزنی، درد و

جدول ۱- موضوعات اصلی (نوع طب)

ردیف	نوع طب	تعداد	درصد
۱	گیاهان دارویی	۳۴۷	۸۳,۰۱
۲	طب سوزنی	۱۸	۴,۳۰
۴	ماساژ درمانی	۱۶	۳,۸۲
۵	رفلکسولوژی	۵	۱,۱۹
۶	رایحه درمانی	۵	۱,۱۹
۷	طب فشاری	۶	۱,۴۳
۸	طب اسلامی	۱	۰,۲۳
۹	اعمال یداعوی (فصد، حجامت، زالو) و سایر	۲۰	۴,۷۸
		۴۱۸	۱۰۰

تعداد پایان نامه به موضوع گیاهان دارویی با ۸۳/۰۱٪ اختصاص یافته است.

در جدول ۱ فراوانی موضوعات اصلی طب سنتی/مکمل/جایگزین را نشان می‌دهد که از این بین بیشترین

جدول ۲ - فراوانی پایان نامه‌های مرتبط به موضوع طب سنتی/مکمل/جایگزین به تفکیک نوع مطالعه

سال	۸۰	۸۱	۸۲	۸۳	۸۴	۸۵	۸۶	۸۷	۸۸	۸۹	۹۰	۹۱	۹۲	۹۳	۹۴	۹۵	جمع
بالینی																	

تعداد	۳	۲	۴	۵	۶	۸	۹	۱۴	۵	۲	۹	۸	۶	۵	۴	۲	۳
غیر	سال	۸۰	۸۱	۸۲	۸۳	۸۴	۸۵	۸۶	۸۷	۸۸	۸۹	۹۰	۹۱	۹۲	۹۳	۹۴	۹۵
بالینی	تعداد	۲۱	۱۰	۲۵	۲۴	۱۸	۲۵	۱۷	۹	۱۳	۱۲	۱۱	۱۱	۲۳	۲۲	۲۱	۲۴

است و درصد بالایی از مردم این جوامع حداقل یک مرتبه در سال از خدمات طب مکمل بهره می‌برند (۵).

همچنین این رشد پژوهش‌ها با میزان رضایت بیماران از طب سنتی متناسب است. در این تحقیق اشاره شده است که با سامان دهی و تحقیقات در این زمینه می‌توان رضایت بالاتری را برای بیماران کسب کرد (۶).

با توجه به نتایج در دانشکده پزشکی با افزایش مقطع تعداد پایان‌نامه‌های مربوط به طب سنتی کاهش می‌یابد که شاید یکی از دلایل آن را بتوان در تحقیق نقیبه هرات دید که از قول فورنهام بیان داشته که با افزایش سطح تحصیل در دانشکده پزشکی، باور و علاقه مندی به طب مکمل کاهش می‌یابد. بیش‌تر افراد شرکت‌کننده در مطالعه از مبنای طب سنتی و روش‌های درمانی آن اطلاعی ندارند، آن را به کار نمی‌برند و به بیماران نیز توصیه نمی‌کنند و در جای دیگر می‌گوید دانشجویان با اختلاف معنی داری در مقایسه با دستیاران به برخی از روش‌های طب سنتی به خصوص حجامت اعتقاد بیشتری داشتند (۷).

با توجه به نمودار ۳ تعداد پایان‌نامه‌های طب سنتی/مکمل/جایگزین در مقایسه با سایر پایان‌نامه‌ها بیشترین فراوانی مربوط به دانشکده داروسازی می‌باشد که با جدول شماره یک که فراوانی پایان‌نامه‌ها را در موضوعات اصلی را بیان داشته همخوانی دارد که بیشترین موضوع گیاهان دارویی با ۸۳/۰۱٪ می‌باشد. در پژوهش غفاری این توسعه و رشد تحقیقات در زمینه داروهای گیاهی را به سه دلیل باعث احیاء طب سنتی می‌داند: ۱. نقش اقتصادی که کشور ما خاستگاه طب سنتی و انواع گونه‌های گیاهی با خواص دارویی فراوان و تنوع و کیفیت بالا، سرمایه‌های باارزش ما محسوب می‌شوند. ۲. دسترسی آسان و ارزان بودن که در ایران داروهای گیاهی تنوع بسیار زیاد داشته و در مقایسه با داروهای شیمیایی با پرداخت هزینه ای نسبتاً جزئی قابل دسترسی است. ۳. دسترسی به داروها و روش‌های جدید که

در جدول ۲ توزیع فراوانی پایان‌نامه‌ها به تفکیک نوع کلی مطالعه (بالینی/غیر بالینی) آمده است. روند فزاینده پایان‌نامه‌ها در هر دونوع کلی مطالعه بالینی و غیر بالینی قابل مشاهده است. با توجه به این جدول ۶۸/۴۲٪ پایان‌نامه‌ها غیر بالینی می‌باشد و ۳۱/۵۸٪ این پایان‌نامه‌ها مطالعات بالینی می‌باشد.

بحث و نتیجه گیری

بر اساس داده‌های موجود روند رو به رشد گرایش به طب سنتی و مکمل در این تحقیقات دیده می‌شود. شناسایی حوزه‌های مورد علاقه و متخصصان مرتبط یا بیماری‌های کار شده در پایان‌نامه‌های طب سنتی و مکمل می‌تواند زمینه تشکیل کار گروه‌های مشترک تخصصی با رویکرد طب تلفیقی و آموزشی و پژوهشی را فراهم آورد. این روند گرایش رو به رشد در میان تحقیقات دانشگاهی با گرایش روزافزون مردم به استفاده از درمان‌های طب سنتی هماهنگ بوده است (۴).

با توجه به نتایج مطالعه، گرایش به موضوع طب سنتی/مکمل/جایگزین در پایان‌نامه‌های تمام مقاطع تحصیلات تکمیلی دیده می‌شود و رشد آن نیز در تناسب با رشد کلی پایان‌نامه‌های دانشگاه علوم پزشکی مشهد بین سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۵ بیشتر بوده است.

همچنین تعداد کلی این پایان‌نامه‌ها در تناسب با کل پایان‌نامه‌های دانشگاه به ازای هر ۱۸/۷۹ پایان‌نامه یک پایان‌نامه در این موضوع انجام گردیده است که در مقایسه با نتایج تحقیق مرادی لاکه در سال ۱۳۸۷ (۳/۸۸ مورد در هر هزار پایان‌نامه) که در ۴ دانشکده پزشکی تهران انجام گردیده بسیار بالاتر می‌باشد و میزان گرایش را بسیار بالاتر نشان می‌دهد (۲).

روند رو به رشد تحقیقات پایان‌نامه‌ای در حوزه طب سنتی/مکمل/جایگزین با نیاز جامعه هماهنگ است این امر در تحقیق غفاری آمده که در بیشتر کشورهای توسعه یافته، طب سنتی و مکمل توسط افراد زیادی از این جامعه پذیرفته شده

۲. تخصص استاد راهنما، سرفصل‌های درسی، ناآگاهی از موضوعات به روز (۱۰).

۳. عدم شناخت کافی از طب سنتی/مکمل/جایگزین توسط دانشجویان علوم پزشکی و دستیاران پزشکی (۷).
با توجه به جدول ۲ مطالعات بالینی پایان نامه‌ها رشد قابل توجهی داشته است که این رشد نیز در تحقیق معینی که به رشد قابل توجه مقالات بالینی طب سنتی در سالهای اخیر اشاره کرده هماهنگ می‌باشد. (معنی ۹۵) نوع مطالعه غیر بالینی در این تحقیق ۷۰٪ نسبت به مطالعات بالینی می‌باشد که این میزان با تحقیق دولانی که پایان نامه‌های تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی ارومیه را بررسی کرده و به این نتیجه رسیده که میزان پایان نامه‌های مطالعه غیر بالینی ۷۷٪ است، همخوانی دارد (۱۱).

ورود اطلاعات ناقص بعضی از پایان نامه‌ها از مجله کلید واژه‌های موضوعات بر اساس سرعنوان‌های موضوعی پزشکی جهت استخراج پایان نامه‌ها با موضوع مورد نظر یا ورود اطلاعات سال دفاع غیر یک دست از محدودیت‌های این مطالعه بود. از نقاط قوت این مطالعه می‌توان به ارائه خروجی‌های مناسب از جستجوهای انجام گرفته توسط نرم افزار کتابخانه اشاره کرد.

افزایش روز افزون تحقیقات در یک زمینه موضوعی را شاید بتوان به سیاست‌های تشویقی و سیاست‌های کلان مراکز تحقیقاتی وابسته دانست که این مطلب در تحقیق نفتچی به آن اشاره شده است (۱۲). لذا اگر توجه به تحقیقات طب سنتی در سیاست‌های کلان و سیاست‌های تشویقی مورد نظر قرار گیرد رشد این تحقیقات را در موازات با سایر موضوعات علوم پزشکی مورد انتظار است.

برای تکمیل پژوهش و بهینه سازی مداخله با کسب نظر موافقت مسئولین کتابخانه‌ها و توجه آنان تلاش می‌شود تا به تمامی اطلاعات مورد نظر دست یافته و کتابخانه‌ها که عمدتاً مکانی صرفاً جهت مطالعه و امانت و برگرداندن کتاب دیده می‌شود به عنوان یک مکان تحقیقاتی هم مد نظر قرار گیرد و از دانش و اطلاعات کتابداران نیز استفاده شود.

استفاده از تجارب سنتی احتمال کشف مواد موثر دارویی را تا ۴۰٪ افزایش می‌دهد، در حالی که این میزان در پژوهشهای اتفاقی ۱٪ است (۵).

بیشترین فراوانی پایان نامه‌های طب سنتی در دانشکده داروسازی را شاید بتوان هماهنگ با سیاست‌های سازمان بهداشت جهانی در خصوص طب سنتی دانست که افزایش تحقیقات در این حوزه را تاکید کرده و امروزه مصرف داروهای سنتی ترکیبی در جهان، روند رو به افزایشی طی می‌کند و توجه ویژه به بحث‌های کنترلی و مکانیسم‌های احتمالی مورد اهمیت قرار گرفته است (۸). در تحقیق معینی که بررسی کمی و کیفی مقالات نمایه شده طب سنتی ایران در پایگاه PubMed تا پایان سال ۵۱۰۲ میلادی پرداخته به این نتیجه رسیده که بیشترین مقالات نمایه شده طب سنتی در پایگاه پابمد مربوط به موضوع فارماکولوژی و فیتوشیمیایی با ۱۴/۷٪ می‌باشد (۹).

با توجه به داده‌های جدول ۱ بیشترین گرایش موضوعی در موضوعات اصلی طب به دو موضوع گیاهان دارویی و طب سوزنی است که جالب توجه اینکه با جستجوی همین موضوعات اصلی در عناوین پایان نامه‌ها در پایگاه ایرانداک (به عنوان یکی از پایگاه‌های معروف پایان نامه‌های کشور) بیشترین گرایش به همین دو موضوع اصلی گیاهان دارویی و طب سوزنی در مقایسه با موضوعات دیگر این جدول بود با ۶۷/۲۵٪ برای گیاهان دارویی و ۱۰/۹۱٪ برای موضوع طب سوزنی. می‌توان این برداشت را کرد گرایش به این دو موضوع نسبت به سایر موضوعات اصلی طب در دانشگاه علوم پزشکی کشور با پایگاه ایرانداک هماهنگ است.

در نگاه کلی تعداد پایان نامه‌های طب سنتی /مکمل/ جایگزین نسبت به سایر موضوعات از فراوانی کمی برخوردار است که دلایل متعددی را می‌توان برای آن برشمرد:

۱. پایان نامه تا حد زیادی بازتاب تمایلات و سلیقه‌های ذهنی دانشجو است که طی دوران آموزش دانشگاهی شکل می‌گیرد.

تقدیر و تشکر

از همکاری معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی مشهد که از این مقاله به عنوان طرح پژوهشی مصوب به کد ۹۵۱۴۶۶ حمایت کردند کمال تشکر و قدردانی را داریم.

Reference

1. World Health Organization. Traditional, complementary and alternative medicines and therapies. Washington DC, WHO Regional Office for the Americas. New York: Pan American Health Organization (Working group OPS/OMS); 1999.
2. Moradi LM, Gousheh GS, Amini M. Traditional and complementary/alternative medicine (TCAM) in medical theses (1991-2006). *Payesh* 2008; 7:337-44.
3. Qi Z, Kelley E. The WHO traditional medicine strategy 2014-2023: a perspective. *Science* 2014; 346:S5-6.
4. Farrokhi F. Investigating the causes of tendency to traditional medicine in Tehran. [Master Thesis]. Shiraz: Faculty of Economic Sciences, Shiraz University; 2013.
5. Gaffari F, Naseri M, Khodadoost M. Traditional Iranian medicine and the need for its revival and development. *Teb Va Tazkieh* 2010; 19:63-71.
6. Mahmoudian A, Golshiri P, Rezaei G, Akbari M. Patients' satisfaction form Iranian traditional medicine. *J Isfahan Med Sch* 2012; 30:208.
7. Naghibi Harat Z, Jalali N, Zarafshan M, Ebadiani M, Karbakhsh M. A glance on Iranian traditional medicine and determining the medical students perspective. *Iran J Med Ethics Hist Med* 2008; 1:45-54.
8. Mosleh G, Askari SF, Faridi P. Comparison of drug combination rules in traditional Iranian and chinese medicine. *J Islamic Iran Traditional Med* 2017; 8:201-8.
9. Moeini R, Gorji N, Ghods R, Mozaffarpur SA. Quantitative and qualitative assessment of persian medicine articles indexed in pubmed by the end of 2015. *JBUMS* 2017; 19:21-6.
10. Gorji H, Rahmanpour S, Mohaghegh N, Hosseini F. Subject trend of thesis in management & information Sciences School 2001-2007. *J Health Administrat* 2008; 11:23-32.
11. Doulani A, Hariri N, Hassanzadeh Afsanjani HM, Esmaeili H. Assessing of Urmia university of medical sciences post graduate dissertations. *Health Inform Manag* 2014; 11:158-68.
12. Naftchi P, Pourfarzi F, Danesh FS. The place of research related to the health system in the dissertations of medical students. The first national congress on development of health systems research (HSR). Shahrekord: Shahrekord University of Medical Sciences; 2009. P. 100.

*Original Article***Subject Trends in Complementary and Alternative Medicine in Mashhad University of Medical Sciences Theses**

Received: 27/09/2019 - Accepted: 09/11/2019

Hamidreza Bahrami Taqanaki¹
 Mohsen Shirazi Mehrabad²
 Mohammad Reza Abbasi Gravand³
 Mohammad Reza Noras*⁴

¹ Associate Professor, Department of Chinese Medicine, Faculty of Persian Medicine and complementary, Mashhad University of Medical Sciences, Mashhad, Iran

² Master of Science in Information Science and Knowledge, School of Paramedical Sciences, Mashhad University of Medical Sciences, Mashhad, Iran

³ medical students of Mashhad Medical School, Mashhad University of Medical Sciences, Mashhad, Iran

⁴ Assistant Professor, University of Medical Sciences, Mashhad, Iran
 Department of Iranian Medicine, Faculty of Persian Medicine and complementary, Mashhad

* Department of Iranian Medicine, Faculty of Iranian Medicine and Complementary Medicine, Mashhad University of Medical Sciences, Mashhad, Iran

Tel: 09151650410
 Email: norasmr@mums.ac.ir

Abstract

Introduction: The lack of evidence-based information and guidance has prevented the development and authorization of traditional/complementary/ alternative medicine methods and has not extended the development of its systems. The tendency to research in the field of traditional/ complementary / alternative medicine is the result of the desire of health professionals to create scientific evidence in this field and to transform the experiences into evidence from scientific experiments and research. On the other hand, there is a need for the community and the interest of researchers in this matter. The theses are registered and defended from valuable scientific documents in the university that can complement the course of the interest of students and professors of various specialized fields to the field of applied medicine.

Materials and Methods: From The total of 7858 titles of the library theses of Mashhad University of Medical Sciences, 418 titles were related to traditional medicine/ complementary/ alternative medicine. That is, for each 19 theses titles one title was about traditional medicine/ complementary/ alternative medicine.

Results: In this study, the growth of theses on the subject of traditional medicine is quite evident, as the total number of theses in 1380 with 458 titles increased by 23.53% to 599 titles in 1395. In this comparison, the growth rate of the number of traditional / complementary / alternative theses has risen from 24 titles to 43 in the year 1395, ie, with the increase of 16.69% between the first and the last year.

Conclusion: Despite the good growth of theses in the field of traditional medicine/ complementary/ alternative medicine in recent years, it is still not favorable in comparison with the total number of dissertations. With the help of advocacy and information policies, the trend towards this subject can be promoted among theses of the University of Medical Sciences.

Key words: Academic Dissertations as Topic, Complementary Therapies, Medicine -Traditional

Acknowledgement: There is no conflict of interest.